

INSTRUMENT (131) *sb m*

e jasne.

sg N instrument (22). ◇ G instrumentu (6). ◇ A instrument (10). ◇ I instrumentem (12); -em (4), -(e)m (8), skrót: instru. (1) ◇. L instrumencie (7). ◇ pl N instrumenta (14). ◇ G instrumentów (7); -ów (1), -(o)w (6). ◇ D instrument(o)m (1). ◇ A instrumenta (21) [w znac. 1 i 3], instrumenty (4) [w znac. 2]. ◇ I instrumenty (11), instrumentami (2) GrzepGeom, CzechRozm. ◇ L instrumenci(e)ch (12), instrumentach (1) KwiatKsiąż.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI(XVII) – XVIII w.

1. Narzędzie, przyrząd do wykonywania jakichś czynności [*instrumentum* – naczynie Mymer¹ 14; *instrumentum artis* – naczynie BartBydż; *instrumentum* – naczynie, środek a wszelaka rzecz, przez którą k czemu przychodzimy i też którą co sprawujemy, czynimy. Mącz 423a; – narząd, ryszunek Calep; aparat; narzędzie; sprzęt; statek, naczynie – *instrumentum Cn*] (84) : Theż może być takowym paniam wczyniona Klifera z polewki [...] y Infrumentem w nie w lać. FalZioł V 19b, V 77, 85v; LibMal 1552/166v; Mącz 132b, 158a, 194b, 373d; bárwierz instrumentá zbiera/ á máści chowa GórnDworz S8 [idem WerGość 251]; Archimedes wczyniwfzy łobie do tego narzędy/ tákie iákie rozumiał: záłożywfy liny/ łam ieden przez óny instrumentá ciągnął po ziemi Okręt ze wftykim nakładem/ bez trudności GrzepGeom B, B, N3 [4 r.], N3v; RejZwierc 79; Kiedy będziefz chciał wáżyć tym Infrumentem/ tákże go przypraw/ ku wázeniu/ iáko tu łtoi. Strum C3v, C3 [2 r.], C3v, C4 [2 r.], C4v, D [2 r.], G4; StrykKron 155; WerGość 251; Sciatheras – Infrument gwiazdarski ktori zczienia godzinie y wiatr pokafuię. Calep 953b, 78a, 996b; Zywność iągły/ kálze/ w beczkách to wftyko pierwey odebrác/ łtátki/ powrozy/ łalki/ poiázdy/ y wftytkie instrumentá łzkutne napierwey do łzkut wozić. GostGosp 92, 12; Przydzie Woyt z ławicą łwá/ á tudziefz zá nimi Kát ogniem wzbroyony z infrumenty łwymi. KlonWor 38.

instrument do czego (4): GrzepGeom N3v; łą inłzé Infrumentá do Wagi/ iáko Krokwicą/ łznurem/ Wirguły/ Spekuły. etcet. áłbo y inłzé ktorých Pułzkarze wzywáią Strum C4v; Discerniculum – Infrument do dzieleniá włóffow. Calep 329a, 997a.

W porównaniu (2): Trzecie/ iáko okrutnikom/ ktorzy łą iáko instrumentá zgothowáni ná przełładowanie wiernych/ zołtáwiona też łroga á okrutna pomłtá á zapłátá ich. RejPos 27v; WujJud 100v.

Szeregi: »instrument a (albo) naczynie (wozowe)« (2): Sufflamen, Infrument á naczynie wozowe ktorým koło zadzierzano gdy z wyłokiey á łprzikrey gory wós łpułzczáją. Mącz 131a; Są teđy Infrumentá áłbo Naczynie rozmáite/ ktorých mądrzy Miłtrzowie do miáry wzywáią Strum B5v.

»instrumenta albo statki a naczynie« (1): Krzełt zásię/ á potym Pokutá łą iáko instrumentá áłbo łtátki á naczynie/ ktorými włpráwiedliwieni bywamy. WujJud 100v.

Przen: Środek, człowiek lub zjawisko, dzięki któremu coś się ma stać (38) : oto [Pan] łobie obráł infrument Ianá łwiętego/ ktorego duchá brał w záchwyceniu iego áż przed Máyełtat Bołtwá łwoiego RejAp 2v, 66, 82, 99, 120, 138v (11); RejPos 26 marg, 130, 131; grzech á gniew Páńłki záłpełł oczy náłze/ y zámielzał infrumentá/ ktoreby tego y Pánu y Rzeczypołpolithey pomágać mieli RejZwierc 193v, 199v [2 r.]; Bog włzechmocnym bęđąc/ naczynia do wczynkow łwych nie potrzebuie: á ktemu

iż ten instrument któryby sam każdą robotę odprawił/ byłby Bogu niż naczyniu podobniejszy) *CzechEp* 182.

instrument kogo, czego (18): y żwirzeta y ludzie/ y wody/ y gory/ y ziemiá/ y powietrze/ thedy zawnzdy sam instrumentá gniewu Bożego *RejAp* 131v, 23, 100, 104, 104v, 131v, 167; ábychmy się ftrzegli/ żebychmy tymi instrumenty nie byli czárthá írogiego *RejPos* 27v, 26, 100, 131v, 167 [2 r.], 251, 317 [2 r.]; śmierć cieielna/ instrument iest/ przyłlego żywotá/ y przyłlego zmartwywftania. *BiałKaz* D2; krzeft zbawia te/ ktorzy gi przyimuią/ y iest przyczyną y instrumentem zbawienia: á nie samá wiára. *WujNT* 804.

instrument do czego (2): tak iáko tá bestia zawnzdy była y iest instrumentem do przelládowania Kościoła Páńského á świętey woley iego/ także y dziś iest *RejAp* 107, Ff4v.

instrument ku czemu (1): iáko przez Moizefzá álbo przez ine święthe ludzie wiele Pan ísprawowác ráczył ná ziemi/ thákże też y ná niebie ma instrumentá swoie ku święthym ísprawam swoim *RejAp* 133v.

Szereg: »instrumenta a złe naczynie« (1): [*Jan*] z dopułzczenia Páńského wzburza instrumentá á złe naczynie tego światá *RejAp* 23.

a. Narząd, część organizmu ludzkiego (2) : Iuż ímyłły wftawiaią co rozum znaczyły/ Iuż wfy nie dołfyszą/ oczy się zácmiły. Iuż włáfnego rozłádku rozum miec nie może/ Gdyś skáził instrumentá vbogi nieboże. *RejWiz* 119v; A tu wnet obaczyć káždy może iáko iesth duzá rozumna íkoro będzie do ciála wpułczona/ także y w máłym dziecięciu/ iedno iż nie ma instrumenthow ielzche zrołfych/ przez ktoreby on rozum iey y oná nie ímiertelność okazać się miałá. *RejZwierc* 2.

2. Przyrząd służący do wydawania dźwięków muzycznych; fides Mącz, Cn; armamenta cantus, organum Cn (46) : *RejPs* Ff7v; Ná rozlicznych przypráwach będą cye wyłlawyał/ Ná wdzyęcznym instrumentie ku cíi twey przygrawał *LubPs* ee5V, H4v, S4v, V6v, gg, gg *marg*; wełli w zamek [...] z chwałą/ y z rołfczkámi pálmowemi/ y z lutniámi/ y z cymbały/ y z instrumenty rozmáitami [*et nablis*] *Leop* 1.*Mach* 13/51, 2.*Par* 7/6; *BibRadz* 1.*Par* 23/5, I 291 *marg*, 306 *marg*, *Ps* 68/26, 144/9; *BielKron* 48v; *KwiatKsiáz* P3; *Mącz* 126c, 167d, 366c; potrzebá ku temu áby [*dworzanin*] był muzykiem/ ízby ábo ípiewác/ ábo ná lutni/ ábo ná iákim Instrumentie grác vmiál *GórnDworz* Hv, H2v; TRąbá ácz iest instrument od ludzi zmyłfony/ Ale ná wiele przyczyn potrzebny ísprawiony. TRąbá ludzi Hetmáni budzą ku dzielności/ TRąbá w káżdą potrzebę dodawa chćiwości. *RejZwierc* 120, 214v; *CzechRozm* 109v, 113; *KochPs* 122; *SkarŻyw* 507; o żadną inłzą przyczynę [...] Tymoteufzá łławného muzyká z Athén nie wygnano/ ieno iż był iedną ítronę do śwého instrumentu przyczynił *KochWr* 39; *Calep* 214a, 418b; Theolog Ian Gerfon tę piołnkę názwał nie zle instrumentem o dzieśiáci ítrunách. *LatHar* 66.

instrument z czego (1): A Dawid y wlyztek dom Izraélki/ gráli przed Pánem/ ná wlyztkich instrumenteich z drzewá *CzechRozm* 109v.

W charakterystycznych połączeniach: grác (grawać, przygrawać) na instrumentie (9); grác w instrumenty.

Wyrażenie: »instrument muzyczny, muzyki« (8:5): A kápłani lepak ítáli przy íwych powinnościách y wrzędzieeh / á Lewitowie przy orgániech á instrumenteich Muzyki Páńskiey [*in organis Carminum*

Domini] Leop 2.Par 7/6; *BibRadz* 2.Par 23/13, I 313v *marg*, 52/18, *Am* 6/5; *Sambuca* Nieyáki instrument muzyczny łtrunámi náciágniony o trzech grániách. *Mqcz* 366c, 78d, 153b, 230c, 436d; *BudBib* 2.Par 29/26, 29/31; *Opifuie* Dawid żałobne nárzekánie Izráelczykow: iż gdy ich w niewolá Pogáńfká wiedżiono: tedy ná łtánowilkach powieszáli ná drzewach instrumenty muzyki łwey. *PowodPr* 75.

Szereg: »gędziebne naczynie albo instrument« (1): Psalterium Czworogránne gędziebne naczynie álbo Instrument o dziełiáći łtrunách. *Mqcz* 328c.

3. *praw. Akt urzędowy, dokument; auctoritas, instrumentum, litterae publicae, monimentum, testimonium publicum Cn* (1) : Przywileie/ Instrumentá/ [*privilegia, instrumenta JanStat* 867] przedawánie/ kupowánie/ vchwalenia/ łády/ Skázowánie/ obrony/ y dekréty z łálki przeciwko Zakonowi náłzému ná źiemie przerzeczone przez Papieże Céłárze/ Króle/ Pány/ Książętá/ Márgrábie/ [...] vczynioné/ łkazáné/ pozwoloné/ nikczemné czynimy *SarnStat* 1089.

Synonimy: 1. *naczynie, przyprawa, statek*; 2. »gędziebne naczynie«.

TZ